

Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України

(Аналітична доповідь)

Процес глобальних перетворень в масштабах сучасної цивілізації здійснюється на основі розвитку глобальних інформаційних ресурсів і засобів їх використання в усіх регіонах світу. В сукупності ці ресурси і засоби їх використання складають глобальний інформаційний простір, що знаходиться в процесі прискореного розвитку і задає загальний темп перетворень в інформаційній сфері кожної нації і держави. Структуризація даного виду ресурсів у відповідності із загальносупільними потребами сприяє формуванню на їх основі загальноцивілізаційної інформаційної бази, що посилює свій комплексний вплив на всі сторони життя людей у планетарному вимірі. В контексті розвитку процесу структуризації цієї бази вже вирізняються певні групи інформаційних ресурсів зі своїми характерними ознаками.

Насьогодні серед них можна виокремити насамперед:

- ресурси загальноцивілізаційного значення;
- ресурси, що вводяться до глобального інформаційного простору з метою здійснення глобального впливу окремими міжнародними суб'єктами інформаційної діяльності;
- ресурси, що виділяються державами, націями, іншими соціальними структурами в якості продуктів для міжнародного ринку інформації;
- бойові інформаційні ресурси, що є основним компонентом інформаційних воєн та ресурси нейтралізації даного виду інформаційних впливів з боку атакованих суб'єктів даного інформаційного впливу;
- ресурси кіберзлочинності та нейтралізуюча їх інформація.

Поряд із даними видами інформаційних ресурсів у глобальному інформаційному просторі розвиваються також і інші джерела інформаційного виробництва, обумовлені розвитком глобальної інформатизації та доступом до можливостей інфотворення широких мас населення в усіх регіонах планети.

До ресурсів загальноцивілізаційного значення відносяться фундаментальні ресурси існування і розвитку нинішньої цивілізації, потреба в яких на сьогодні актуальна, на які при використанні згідно з міжнародними правовими нормами не може бути пред'явлено нічого авторського права. Вони є спільним здобутком світової культури в широкому значенні цього поняття. Ці ресурси складаються з інформаційних надбань всіх попередніх поколінь нашої цивілізації та з нової інформації, що продукується в наш час в інтересах загальносуспільного розвитку. Серед цих надбань - інформація, що продукується в інтересах розвитку всіх сфер людської діяльності, в тому числі науки, організаційно-правової сфери, всіх видів мистецтва, для навчання, духовного розвитку, розважальна та ін..

До складу ресурсів, що вводяться до глобального інформаційного простору з метою здійснення впливу окремими міжнародними суб'єктами інформаційної діяльності відносяться також ресурси міжнародних гуманітарних та інших організацій, міждержавних союзів, транснаціональних компаній, релігійних організацій, інших суб'єктів глобальної інформаційної діяльності, що швидко створюються в результаті вдосконалення соціальної структури суспільства.

Важливою складовою глобальних ресурсів є також ресурси, що виділяються державами, націями, іншими соціальними структурами в якості продуктів для міжнародних ринків інформації. В умовах розвитку сучасного інформаційного суспільства такі ринки, як оптимальні на даному етапі суспільного розвитку форми інформаційних обмінів, знаходяться в процесі постійного розвитку, їх продукти урізноманітнюються. Діяльність на цих специфічних на даний час

ринках набуває характерних рис традиційної ринкової діяльності з рекламними технологіями, конкурентною боротьбою та ін..

Поряд із розвитком ринкових механізмів в інформаційній сфері в глобальному інформаційному просторі існують також інформаційні ресурси, що відображають систему інших інтересів держав і націй. Ці інтереси пов'язані з реалізацією політичних, економічних, культурологічних та інших завдань і пов'язані з налагодженням інформаційного взаємообміну, політичним позиціонуванням, пропагандою потенційних можливостей країн в усіх сферах міжнародного співробітництва, національних культурних здобутків та ін..

Протягом останніх десятиріч знаходять своє розповсюдження також бойові інформаційні ресурси, що є основним компонентом інформаційних воєн та ресурси нейтралізації даного виду інформаційних впливів з боку об'єктів, що стали предметом інформаційних атак. Зміст бойових інформаційних ресурсів строго підпорядкований цілям інформаційної війни або ж війни всіма традиційними засобами, обов'язковим ресурсом впливу якої стали також і дані інформаційні ресурси. Під даним кутом зору має розглядатися також і об'єктивність даного виду ресурсів не лише для учасників конфлікту, але й для віх інших користувачів глобальними інформаційними ресурсами. Характерними особливостями цього виду ресурсів є висока динаміка застосування, наявність певних технологічних властивостей глибокого впливу на психодієву сферу кожного окремого індивіда в середовищі потенційного противника, а також багатоваріантність використовуваних форм з урахуванням аудиторії, в тому числі для створення позитивної громадської думки стосовно дій суб'єкта даного впливу в міжнародному співтоваристві.

Розвиток електронних інформаційних технологій, що нейтралізував уже сьогодні значною мірою значення географічних кордонів між державами в інформаційній сфері, використовується також і міжнародними злочинними

угрупованнями. У зв'язку з цим в глобальному інформаційному просторі розвинулось також негативне явище, що дістало назву кібертероризму. Відповідно в міжнародних інформаційних ресурсах з'являється також і нейтралізуюча його інформація.

В цілому ж , інтелектуальне буття людини і суспільства, як це підкреслюється сучасними дослідниками, зумовлене здобутим рівнем можливостей всякої існуючої нині інформаційно-цільової системи як глобальної основи діяльності і розвитку. Ця найбільша інформаційна база, ноосферне (Т. де Шардена , Е.Леруа) явище, що пізніше знайшло своє відображення в фундаментальних дослідженнях В. І. Вернадського, на сьогодні вже набуло того рівня впливу, який дає змогу на базі сучасного знання, досвіду людства уникнути глухих кутів, безперспективних напрямів просування по шляху науково-технічного розвитку. Воно стає суттєвою перешкодою також і на шляху соціальних експериментів, що можуть призвести до самознищення або ж соціального виродження, починаючи від бактеріологічної зброї і кінчаючи людиноненависницькими соціальними експериментами нацизму, полпотовського « комунізму» та крайнього релігійного екстремізму.

Ця база створює можливості для творчого вибору закономірних способів змін у всіх сферах життя, у тому числі й у виробничій сфері, в прогностичному передбаченні напрямів розвитку, в дедалі глибшому проникненні в навколишню дійсність. Вона зумовлює появу механізмів самоврівноважування різних форм соціального життя. З позицій реалізації загальноцивілізаційних інтересів спільна інформаційна база створює можливості для глобальної інтеграції наявних ресурсів людства для вирішення найважливіших проблем економічного, політичного, соціального і духовного розвитку. Зокрема, в економічній сфері розвиток глобальної інформаційної бази дає можливість оперативного розвитку і впровадження найновіших технологій на базі здобутків науки різних країн та

відчутнішого зменшення того дубляжу і втрат, про які так багато говорилося в публікаціях періоду так званого “інформаційного вибуху” 50 – 60-х років минулого століття.

Глобальна інформаційна база дає дедалі більше можливостей для досягнення дієвості в регулюванні макроекономічних процесів в планетарному вимірі, створення великих господарських комплексів, зон спеціального правового регулювання економічних процесів, пов’язаного із цим планомірного міждержавного пересування трудових ресурсів усіх рівнів кваліфікації, усіх видів товарів (у т. ч. інформації, що об’єктивно сприяє розвитку глобальної інформаційної бази), фінансових ресурсів. Останнє дуже характерне саме для нинішнього етапу розвитку, коли в процесі нерівномірного входження в інформаційну епоху найбільш розвинені країни мають у своєму розпорядженні дуже різні інвестиційні можливості. Водночас, оскільки капітал є важливим інгредієнтом виробництва, країни мусять конкурувати між собою за його залучення, хоча це негативно позначається на їх здатності його оподатковувати та регулювати.

Можна говорити про перспективи впливу глобальної інформаційної бази на процес зближення внутрішніх економічних умов у різних державах (Кре -мень В. Г.) У даному процесі, як і в усякому іншому об’єктивному процесі є свої негативні аспекти. Проте з певним застереженням можна погодитись із думкою про те, що саме міжнародна економічна інтеграція і кооперування стануть в першій половині ХХІ століття не лише невід’ємною складовою національних процесів розширеного відтворення (це було і в ХХ ст.), а й головними факторами і визначатимуть масштаби, темпи і пропорції суспільного виробництва, закономірності науково-технічного прогресу і картину нової глобальної економіки (О. Г. Білорус).

Характерною особливістю сучасного розвитку глобальної інформаційної бази є зростаюча необхідність забезпечення координуючої та нормативної ролі як у глобальних інформаційних процесах наднаціональних, наддержавних структур, так і в усіх інших міжнародних інформаційних обмінах. Дану функцію мають очевидно виконувати насамперед гуманітарні структури ООН. Очевидно, вони мають стати координуючими центрами для інформаційної діяльності інших міжнародних організацій, здійснювати свою координуючу роль у світі, використовуючи напрацьований, перевірений суспільною практикою досвід утвердження демократичних принципів співіснування на міждержавному рівні.

Вплив загальноцивілізаційної інформаційної бази на духовний світ людства пов'язаний із зростаючими можливостями долучення до найвищих здобутків людського духу, духовно-ціннісних орієнтирів загальнолюдського масштабу все більш значних мас населення Землі, включення їх у процес розвитку високої моралі, духовноціннісних орієнтирів різних рівнів побутування, загальнокультурного розвитку, створення належних умов для зростання інтелектуальної спільності людства, інтелектуалізації всієї людської діяльності. Удосконалення засобів задоволення інформаційних потреб у духовній сфері створює можливості для розвитку віротерпимості, знаходження шляхів для взаєморозуміння у найскладніших міждержавних, міжнаціональних, міжкласових та ін. суперечностей.

Нова епоха, нові можливості доступу до інформації дають потенційну можливість пом'якшити, а в принципі – і ліквідувати соціальні болячки людства, характерні для минулих епох і сучасності, торувати дорогу в майбутнє через демократію, через соціально справедливе “суспільство знань”, яке намагаються сьогодні розвивитись через роки і спрогнозувати провідні вчені сучасності. Мобілізація наявних загальносуспільних інформаційних ресурсів, а також інформаційних ресурсів кожної нації, держави в принципі створює можливості для

формування оптимального економічного укладу, оптимальної суспільної організації у поєднанні з місцевою специфікою, сприяє реалізації можливостей гармонійного розвитку людини як творчої індивідуальності і свідомого повноцінного члена всієї системи соціальної спільностей, до якої вона належить. Реалізація даної тенденції в процесі розвитку людської цивілізації набуває дедалі більшої актуальності і з розвитком суспільства входить у систему основних показників його життєздатності.

До сказаного вище про найрельєфніше проявлені в сьогоденні основні позитивні риси впливу загальноцивілізаційної бази на суспільні перетворення в період переходу до постіндустріальної, інформаційної епохи, потрібно додати одне істотне застереження: розширення доступу до інформації, в цілому, створює лише умови для позитивного вирішення актуальних суспільних проблем в усіх регіонах світу, в усій багатогранності держав і націй, що в сукупності створюють строкату політичну карту світу. Реалізація цих умов залежить від цілого ряду чинників, серед яких чи не найважливішим залишається рівень зрілості соціальних складових суспільства, рівень готовності до ефективного використання суспільнозначимої інформації націй і держав, конкретного користувача. Насьогодні ця зрілість все більше проявляється, поряд із організацією виробництва і використання власної інформації, в ступені ефективності використання глобальних інформаційних ресурсів в державних, національних інтересах, у використанні світових інтелектуальних надбань для ефективного національного розвитку.

У період входження до постіндустріального, інформаційного етапу розвитку суспільства особливістю основних загальноцивілізаційних процесів є раніше невідома активізація двох основних діалектично взаємопов'язаних тенденцій еволюції інформаційних процесів. Одна з них полягає у збільшенні кількості та зміцненні інформаційних зв'язків глобального значення, що у своїй сукупності

створюють умови для функціонування глобального інформаційного простору. Сьогодні цей простір, доступний завдяки наявним технічним можливостям для будь-якої людської спільності і є основою зростаючої єдності, цілісності людства. Слід при цьому зазначити, що абсолютизація розвитку даної тенденції призводитиме поряд із позитивними факторами інформаційних обмінів до широкого, безконтрольного впливу негативних тенденцій глобалізації, серед яких одним із найбільш суттєвих є загальна уніфікація всіх сфер людської діяльності.

Інша тенденція пов'язана з переходом до того етапу розвитку кожної із соціальних інформаційних баз у їх суспільній ієрархії, коли вони завдяки вдосконаленню системи партнерських зв'язків із глобальним інформаційним простором та системою горизонтальних зв'язків, в тому числі й із розвитком соціальних мереж, набувають відносної самостійності, можливостей для самоідентифікації і все активнішого прояву в інформаційній сфері діяльності в якості самостійного суб'єкта і об'єкта інформаційних впливів (В.М.Горовий).

Обидві тенденції, за наявними вже сьогодні ознаками, зафіксованими багатьма дослідниками, ґрунтуються на сучасних інформаційних трансформаціях, що в крайніх своїх проявах з одного боку, співвідносяться з ознаками глобального інформаційного імперіалізму, з іншого – з ознаками нового соціально-економічного ладу, основною особливістю якого є соціалізація розвитку, який умовно можна назвати за аналогією глобальнодемократичним. В літературі пропонується кілька назв такого ладу: посткапіталізм, постіндустріалізм, пост-економізм, інформаційне суспільство, інтелектуальне суспільство, ноосферне суспільство та ін..

Аналізуючи сучасні інформаційні процеси, потрібно погодитись із висновком про те, що протилежні тенденції інтеграції та дезінтеграції, що протиборствують у сучасному світі, супроводжуються нині перевагою

інтеграційних процесів. Саме вони, за даними багатьох дослідників, посилюють економічну могутність інтегрованих угруповань передових країн. При цьому сьогодні індустрія інформації провідних країн реально перетворилась в особливу, якісно нову галузь загальної структури економіки. Тут здійснюється продукування товару нового типу – глобального товару з новими економічними властивостями – наближеного відтворення і накопичення багаторазового використання.

У зв'язку з цим видається за доцільне зупинитись на одному з основних аргументів антиглобалістів. Він базується на факті зростаючого розриву економічного рівня країн так званого “золотого мільярда” з найвідсталішими країнами світу. Процеси глобалізації дійсно зумовлюють у наш час зростання дистанції розриву внаслідок характерного для цього рівня розвитку прискорення в усіх сферах життя, зокрема, в економічній. Однак при цьому досвід глобальних суспільних перетворень усе більше дає підстав для твердження про те, що ця категорія країн страждає не від глобалізації, а від недостатньої участі в глобалізації, що унеможливорює подолання одержаних у спадок ще з колоніального минулого проблем бідності, безправ'я в стосунках з економічно розвинутими державами.

Можна стверджувати, що якраз процеси глобалізації, охоплюючи весь світ, включаючи у свій обіг все нові й нові аспекти суспільного життя, сфери економічної діяльності за своєю природою, внутрішньою суттю не можуть залишити насильно відгороджені оази, чи такі, що відгородилися за власною ініціативою від їх впливів. Це – неорганічно для глобалізації.

Таким чином, процеси, що відбуваються нині у світі дають шанс країнам, націям, що не входять до “золотого мільярда” за наявності відповідної волі, готовності сприйняти виклики, правила гри, диктовані глобалізмом, і суспільної згуртованості ввійти до світового співтовариства достойними партнерами. Про реальність такого партнерства свідчать дослідження останнього

десятиріччя, результати яких свідчать, що уряди наймогутніших країн починають втрачати реальний контроль над процесами глобалізації. Більш того, з головних суб'єктів глобалізації вони перетворюються в її об'єкти. Ці країни потрапили в капкан глобалізації. З одного боку, вони глобалізатори, що ведуть насильницьку глобалізацію інших країн, а з іншого – глобалізація “глобалізує” їх самих.

Отже, у загальноцивілізаційному (глобальному) інформаційному просторі з'являються сила, що, з одного боку, впливають на наймогутніші держави-інтегратори, сприяючи ослабленню їхнього впливу на економічно слабкі, експлуатовані держави. З іншого боку – інтеграційні процеси обіцяють певне зростання рівня інформаційного, а за ним і економічного розвитку. Хоча при цьому, однак, було б черговою помилкою вважати позитивні впливи глобалізації подарунком долі. Відкриваючи шлях до реалізації певних шансів для економічного зростання на базі насамперед технічного переоснащення, глобалізація спричиняє також нові суспільні протистояння і суперечності вже на інших рівнях суспільних взаємовідносин, що не обіцяє легкого їх вирішення.

На зміну традиційній економіці, таким чином, приходить більш ефективна з меншими енергозатратами і екологічними проблемами нова економіка, більш точна в технологіях виробництва продукції та гнучка у врахуванні запитів споживачів. Така економіка потребує значно більшого в порівнянні з традиційною інформаційного обслуговування, суттєвого прискорення відповідного інформаційного обігу.

Протягом останніх двох-трьох десятиріч індустрія інформації не лише перетворилась в особливу, якісно нову галузь світової економіки з найбільш динамічними темпами розвитку. Привнесена сучасними економічними процесами, вона стала невід'ємною складовою і основоположною умовою сучасних процесів глобалізації, дає можливість доступу до сучасних технологій, науки і культури всім учасникам світової інформатизації. Цим самим розширюються можливості

різних країн, різних регіонів світового інформаційного ринку відповідно до його запитів, його диктату включитись у виробництво інформаційного товару.

При всьому цьому, як свідчить суспільна практика останніх десятиріч, вплив глобальних інформаційних ресурсів на суспільну свідомість в різних країнах світу далеко не обов'язково обумовлює соціально - культурну уніфікацію. Навпаки, як свідчить соціальна практика, в останні десятиріччя значного поживлення в різних країнах світу набувають процеси національної самоідентифікації, боротьби за національні інтереси. Збільшення можливостей доступу до сучасних інформаційних технологій сприяє організації на рівні держав і націй протидії новому імперіалізму сучасних глобалізаторів. Цю протидію не варто недооцінювати. Досвід засвідчує, що вона ґрунтується на життєздатності інституту держави.

Держава, як соціальний інститут, при умові зростаючої соціальної активності своїх громадян, що базується на сучасній інформатизації, зростаючому доступі до системи вітчизняних і глобальних інформаційних ресурсів стає інструментом реалізації національних інтересів у розвитку міжнародного співробітництва та гармонізації відносин на внутрідержавному рівні на базі соціального партнерства, соціального компромісу, соціальної рівноваги і, найголовніше, соціальної ефективності

І хоча в процесі входження в інформаційне суспільство певні функції держави трансформуватимуться, однак ефективність цього політичного інституту залишається високою і в умовах інформаційного етапу розвитку суспільства. Вона насамперед проявляється :

- в потребах протистояння негативним проявам глобалізації;
- в необхідності відстоювання національної самобутності в умовах зростаючих загроз глобальної уніфікації;
- у відстоюванні національних позицій на міжнародних ринках;

- в організації міжнародних інформаційних обмінів;
- в організації власної інформаційної безпеки і співробітництві в даній сфері з міжнародним співтовариством.

В умовах суттєвих глобальних трансформацій загальноцивілізаційного масштабу, посилення впливу глобального інформаційного простору на всі регіони світу інститут держави еволюціонує в систему управління нового типу, засновану на керівництві суспільством, в якому зростаючого значення набуватиме організація інформаційних процесів та ефективність використання інформаційних ресурсів.

Для збагачення соціокультурної сфери українського суспільства із зарубіжних інформаційних ресурсів найбільшу цінність являють ті, що за змістом і технологіями розповсюдження відповідають запитам розвитку інформаційного етапу його розвитку. Це ресурси, що мають певні характерні особливості в порівнянні з переважною більшістю продукованих раніше :

- за змістовною значимістю вони є ближчими до реалізації актуальних питань всіх сфер суспільного життя і в найбільшій мірі, в порівнянні з усіма попередніми етапами людської історії, стають інтегральною частиною всякої людської діяльності, усіх процесів нашого індивідуального і колективного існування ;

- орієнтовані на задоволення все більш широкій різноманітності запитів різних категорій населення, різних соціальних груп в процесі вдосконалення соціальної структури суспільства. Цьому сприяє також структуризація даної інформації та робота по вдосконаленню пошукових інструментів;

- їх організація сприяє прискоренню соціально-економічних процесів, дає змогу успішного супроводу їх реалізації, задоволенню потреби гнучкого реагування на особливості еволюції суспільних процесів, в тому числі у сфері економіки, політики, оборони та ін.;

- за своїм призначенням вони є органічним інформаційним елементом процесу глобалізації.

Використання глобальних інформаційних ресурсів в інтересах національного розвитку України сприяє :

- прискореному оновленню вітчизняних баз знань та інформаційних технологій ;

- економії національних трудових ресурсів у сфері інформаційного виробництва за рахунок використання вже готової інформації глобального інформаційного простору;

- практичній реалізації сучасної закономірності суспільного розвитку : зростанню частки інформаційних продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті;

- успішній реалізації державної програми інформатизації суспільства шляхом наповнення соціальних інформаційних комунікацій новою інформацією, впровадженню нових інформаційних технологій в сфері розвитку телефонії, радіо, телебачення, Інтернету, традиційних і електронних засобів масової інформації.

З точки зору збереження позитивних тенденцій самобутнього національного розвитку в умовах глобалізації корисними для інформаційного забезпечення відповідних сучасним тенденціям темпів еволюції суспільства можуть бути насамперед такі напрями використання ресурсів глобального інформаційного простору:

- введення з відповідною адаптацією в національний інформаційний обіг ресурсів глобального інформаційного простору , що відображають передові здобутки науково - технічного , технологічного прогресу, соціальної практики, здобутків культури і мистецтва, навчальних технологій та ін.

- формування з включенням глобальних ресурсів інформаційної основи міжнародного економічного співробітництва та супровід цього напрямку суспільної діяльності;
- включення до вітчизняних інформаційних баз документного ресурсу міжнародних правових актів, що стосуються всіх сфер співробітництва України з зарубіжжям , діяльності спільних підприємств, регламентації роботи українських миротворчих контингентів у гарячих точках та ін..;
- виходячи з особливого значення для сучасного суспільного розвитку правової бази світової інформатизації , формування на основі відбору з глобальних ресурсів наявних правових актів, що регламентують інформаційну діяльність, питання авторського права в сучасному інформаційному обігу, теоретичні розробки з даних питань та використання даних матеріалів як у практичній діяльності на рівні міжнародних правовідносин, активізації участі України в міжнародному правотворчому процесі , так і в вітчизняній правотворчій роботі;
- вивчення і використання методик протистояння негативним впливам інформаційних воєн та кіберзлочинності.

При організації відбору суспільнозначимих ресурсів глобального інформаційного простору потрібне врахування процесів структуризації інформаційних ресурсів, що відбувається в даний час. Дана структуризація обумовлена об'єктивною потребою об'єднання глобальних ресурсів для їх більш ефективного використання та організації сучасного інтенсивного інформаційного виробництва в інтересах динамічного розвитку цивілізації. Ця структуризація на нинішньому етапі її організації відбувається насамперед по лінії групування і координації діяльності центрів збереження інформаційних ресурсів загальноцивілізаційного призначення, насамперед бібліотечних установ, архівних інститутів та потужних комплексів інформаційних баз ,заснованих на

використанні електронних інформаційних технологій. Важливим напрямом зміцнення зв'язків між ними стає розвиток навігаційних інструментів.

Мова , таким чином , іде насамперед про, застосовуючи сучасну термінологію, організацію системи рознесених інформаційних баз, що використовуються для реалізації цілей загальноцивілізаційного розвитку , і сприяють організації нового інформаційного виробництва у відповідності з викликами сучасності.

Розвиток глобальної інформаційної основи існування сучасної цивілізації, обумовлений зростанням інформаційного виробництва, загострює проблему необхідної структуризації наявних в розпорядженні суспільства ресурсів. Найдавніший, традиційний метод структуризації інформації пов'язаний із місцями її зберігання. І такими місцями завжди були бібліотеки. Поступово ,з розвитком системи інформаційних ресурсів , від них відокремлювались архівні установи, інформаційні ресурси музейних установ та ін.. ресурси спеціального призначення. У наш час , в період розвитку електронних інформаційних технологій , різноманітні бази , склади електронної інформації з великими обсягами інформаційних ресурсів зберігаються також в сучасних інформаційних центрах, спеціалізованих структурах, що є суб'єктами сучасного інформаційного ринку.

На нинішньому рівні розвитку структуризації глобальних інформаційних ресурсів найбільшого поширення набула структуризація саме за принципом розміщення суспільнозначимої інформації в бібліотечних установах. Нинішні техніко-технологічні можливості в сфері інформаційних комунікацій сприяють об'єднанню бібліотечних установ у крупні інформаційні центри, що в сукупності можуть ефективно забезпечувати все більш складні потреби сучасних користувачів. У створенні єдиного інформаційного простору для сучасних центрів збереження інформації, ефективного впровадження нових технологій та пропозицій нових послуг для користувачів, як демонструє

наявний досвід, позитивну роль відіграють консорціуми – добровільні неприбуткові об'єднання бібліотек для спільного створення, використання, збереження та розповсюдження електронних інформаційних ресурсів. Умовами інтеграції наукових і культурних закладів є добровільне об'єднання учасниками інформаційних ресурсів та технологій, формування організаційно-структурної єдності, що вимагає функціональних трансформацій, управлінських інновацій, розвитку стратегій професійної комунікаційної взаємодії фахівців бібліотек, архівів, музеїв, інформаційних центрів тощо.

З'явившись у 60-х роках минулого століття, передусім у США та Західній Європі, консорціуми були покликані забезпечити спільне використання інтегрованих бібліотечних систем, кооперативний розвиток колекцій, придбання та використання електронних ресурсів (електронних журналів, баз даних тощо) та підвищення кваліфікації персоналу. Особливого поширення консорціуми набули з кінця 80-х років ХХ ст. з огляду, з одного боку, на впровадження новітніх інформаційних технологій, а з іншого – на зростаючі бібліотечні витрати та низьку віддачу шляху збільшення фінансування, необхідного для забезпечення вищої якості колекцій та послуг для своїх користувачів. Вирішення цих та інших проблем – розширення наукових зв'язків, безперервна освіта бібліотечних кадрів, створення центрів обміну інформацією, що стосується життєдіяльності регіонів, – покладене на бібліотечні консорціуми.

Наразі у світі працюють такі великі консорціуми, як Консорціум університетських дослідницьких бібліотек Великої Британії – CURL (Consortium of University Research Libraries (<http://www.curl.ac.uk/>)), Консорціум дослідницьких бібліотек Вашингтона – Washington Research Library Consortium (<http://www.wrlc.org/>), Консорціум академічних бібліотек Швейцарії – Consortium of Swiss Academic Libraries (<http://lib.consortium.ch/>), Естонський бібліотечний

мережевий консорціум – EUNET (<http://www.eunet.ee/>), Вірменський консорціум бібліотек – ELCA (www.elca.am), Болгарський інформаційний консорціум (www.bic.bg) та ін.

Активно в напрямі кооперації розвиваються бібліотеки Росії: тут створено Російський національний консорціум електронної інформації – NEICON (<http://www.neicon.ru/>); за підтримки Міністерства культури Російської Федерації розроблено програму ЛІБНЕТ – «Створення загальноросійської інформаційно-бібліотечної комп'ютерної мережі», мета якої – реалізація співробітництва російських бібліотек у галузі створення, обміну і використання електронних ресурсів на базі сучасних технологій.

У світі існують також не лише територіальні, а й галузеві об'єднання – наприклад, британський консорціум медичних бібліотек CHILL – Consortium of Independent Health Information Libraries in London (<http://www.chill-london.org.uk>); американський консорціум 25 юридичних бібліотек New England Law Library Consortium (NELCO) та ін.

Найбільшим у світі бібліотечним кооперативом, який сьогодні виконує функції світового каталогу, надаючи електронний доступ до інформації через співпрацю з різними бібліотеками (збір бібліографічних записів від бібліотек і надання можливості їх використання всім іншим бібліотекам) є OCLC (Online Computer Library Center). Це некомерційна організація, що обслуговує 57 тис. бібліотек із 112 країн світу. Каталог OCLC має 82 млн бібліографічних записів, що відтворюють інформацію про книги за 4 тис. років 400 мовами. Кожні 12 секунд до каталогу приєднується новий запис.

Особливо слід відзначити консорціуми, що об'єднують уже не бібліотеки, а, власне, інші консорціуми. Наприклад, Міжнародну коаліцію бібліотечних консорціумів – ICOLC (The International Coalition of Library Consortia <http://www.library.yale.edu/consortia>) чи Консорціум elFL.net (Electronic Information for

Libraries <http://www.eifl.net>), до якого входять консорціуми бібліотек понад 45 країн світу. У глобальному інформаційному просторі сьогодні активно діє також ряд інших подібних об'єднань, що виробляє організаційно-технологічну базу ефективного управління інформаційними ресурсами. Так, консорціум eIFL.net спеціалізується в наданні допомоги й консультаційної підтримки з питань широкого використання електронних ресурсів для користувачів бібліотек країн, що розвиваються і країн перехідного періоду.

У 2001 р. з ініціативи Конференції директорів національних бібліотек Європи (CENL) під керівництвом The British Library було розпочато роботу над проектом The European Library (TEL), Філософією проекту The European Library є надання вільного доступу до цифрових ресурсів, що зберігаються на серверах окремих національних бібліотек, як контенту (повних текстів документів, книг, плакатів, карт, звукозаписів, відеофільмів тощо), так і метаданих (електронних каталогів бібліотек, бібліографічних описів). Європейська бібліотека пропонує доступ до національних бібліотек через єдиний центральний інтерфейс і надає можливість пошуку в понад 300 каталогах та цифрових колекціях (понад 230 млн записів) 35 мовами

Таким чином, поступово структуризація глобальних інформаційних ресурсів за місцями їх зберігання в процесі міжнародної бібліотечної інтеграції трансформується в комплектування інформації за певними напрямками інтересів користувачів, тобто – за напрямками діяльності. При комплектуванні вітчизняних інформаційних баз інформацією глобального інформаційного простору слід враховувати ці тенденції. Поряд із цим необхідно враховувати також і нині діючі засоби структуризації, до яких в даному випадку правомірно внести наявну систему бібліотечних установ.

IFLA, як міжнародна організація, що представляє інтереси бібліотечних та інформаційних працівників, виступає як один із міжнародних гарантів вільного

доступу до інформації. Маніфест про Інтернет, прийнятий Сесією Ради IFLA 23 серпня 2002 р. проголошує, що вільний доступ до інформації, незалежно від форми її передачі та державних кордонів – головна відповідальність бібліотечної та інформаційної професії. У Маніфесті підкреслюється, що бібліотеки та інформаційні служби, як свого роду «брами до Інтернету» пропонують зручне середовище, рекомендації та допомогу, чи просто точки доступу до Інтернету, стають механізмом для подолання бар'єрів, що існують через різницю у можливостях користування ресурсами, технологіями та навчанням. Створюючи умови для вільного та рівного доступу до інформаційних ресурсів, допомагаючи користувачам в опануванні необхідних навичок ефективного використання Інтернету та електронних ресурсів, популяризуючи відповідальне використання інформації з мережі всіма своїми користувачами, включаючи дітей та юнацтво, бібліотеки забезпечують громадськості доступ до якісної інформації та засобів комунікації. IFLA наголошує, що, як і інші основні види обслуговування, доступ до Інтернету в бібліотеках та інформаційних службах повинен бути безкоштовним.

Практика свідчить ,що комплектування вітчизняних інформаційних ресурсів необхідними для нашого суспільства глобальними найбільш продуктивним є саме через зарубіжні бібліотечні консорціуми , бібліотеки та інші центри організованого зберігання інформації з допомогою українських бібліотек. Слід підкреслити, що потенційні можливості розгалуженої, але дуже погано забезпеченої на сьогодні матеріально вітчизняної бібліотечної системи в реалізації даної проблеми суспільством і владою серйозно недооцінені.

В той же час, як свідчить наявний уже практичний досвід, компютеризація бібліотек дає суттєві можливості для залучення необхідних вітчизняним користувачам ресурсів глобального інформаційного простору саме через ці , спеціалізовані для діяльності в інформаційній сфері установи. Так, наприклад, із

2000 р. бібліотеки України мають можливість доступу до баз даних EBSCO за проектом «Електронна інформація для бібліотек» – (Electronic Information For Libraries – EIFL), який є спільною ініціативою Інституту відкритого суспільства (Будапешт) і найбільшого у світі видавництва періодики – компанії EBSCO Publishing. Успішно співпрацює в інтересах інститутів НАН України з цією компанією Національна бібліотека ім.В.І. Вернадського.

Координатором цього проекту для інших користувачів в Україні є Асоціація «Інформатіо-Консорціум» – перший офіційно зареєстрований в Україні як громадська організація незалежний консорціум бібліотек (www.informatio.org.ua), - член Міжнародного консорціуму eIFL.net та Міжнародної коаліції бібліотечних консорціумів – International Coalition of Library Consortia (ICOLC). До консорціуму входять понад 30 бібліотек та інформаційно-ресурсних центрів різних організацій: бібліотеки державних та приватних вищих навчальних закладів, обласні наукові універсальні бібліотеки, спеціалізовані галузеві бібліотеки, інформаційно-ресурсні центри. Поряд із цим можна назвати й інші приклади окремого успішного співробітництва українських інформаційних центрів із зарубіжними інформаційними структурами в тих випадках, коли українські бібліотечні структури мають змогу освоїти сучасні інформаційні технології.

Стрімка активізація глобальних процесів на базі нових техніко-технологічних здобутків, в тому числі в сфері інформаційних технологій, дала змогу США, фактично однополярного гегемона в сфері міжнародних відносин з часу розпаду СРСР до недавньої появи нових рельєфних ознак формування нової багатополярності, зробити спробу встановлення правил глобалізації на неоліберально-капіталістичній основі. Теоретики даної моделі глобалізації (Д.Мітрані, Е.Хаас, Л. Фінкельштейн та ін..) обґрунтовували новий, глобалізований світ як укрупнені США, превалюванням в усіх регіонах світу ціннісних орієнтирів, укладу, правової бази та ін.. основного лідера глобалізації.

Дана точка зору обґрунтовується проамериканськими теоретиками в таких безапеляційних формулюваннях як от: «... формування єдиного правопорядку, що охороняється єдиною державністю, виявляється певним реальним засобом демократичного впорядкування суспільних відносин на міжнародному рівні на стадії глобалізації життєдіяльності народів. Цей засіб забезпечить виживання і подальший розвиток людського правового і загального усвідомлення нової дійсності».¹ Проамериканськими ідеологами робиться спроба обґрунтувати необхідність підпорядкування інтересам США функціонуючих уже міжнародних організації , включаючи ООН, зокрема, з метою оправдання і підтримки практичної реалізації так званої «концепції гуманітарних інтервенцій». Характерно при цьому , як про це вказують експерти, що «один із провідних сенаторів США Дж. Хелмс відверто заявляв , що « Організація Об'єднаних Націй не має права вирішувати питання про законність таких дій. Усе, що може робити Організація Об'єднаних Націй , - це допомагати». Навпаки , жоден з аспектів діяльності ООН не має імунітету від розслідування та фінансових погроз з боку Конгресу США, який прагне перетворити ООН у « відділення державного департаменту США»².

З розвитком процесу багатцентровості впливів у сучасному світі в політичній , економічній та інших сферах міжнародних відносин наростає тенденція протидії гегемоністським тенденціям , формуванню чогось більшого ,, « ніж просто більш – менш успішне співробітництво держав у межах міжнародних організацій, а саме :

- зміцнення правової бази і цивілізуючи засад у міжнародних відносинах;

¹ Явич Л. О философии права на XX1 век// Правоведение. – 2000. - №4. – С.11-12.

² Суліма Є.М.,Шепелев М.А. Глобалістика : Підручник / Є.М.Суліма, М.А.Шепелев . –К. : Вища школа, 2010 . - С.327 .

- засноване на об'єднанні зусиль вирішення транскордонних проблем за допомогою використання регулюючих механізмів регіонального чи глобального масштабів, з яких у кінцевому рахунку , як з розрізнених секторальних шматочків , буде зшита кляптева ковдра нового світопорядку ;
- посилення системи Організації Об'єднаних Націй як дорадчого світового форуму, як інстанції для вирішення питань війни і миру , ініціатора й організатора рішень з глобальних проблем;
- взаємодія гравців державної сфери з недержавними , які дедалі більше організовуються в межах транснаціональних глобальних мереж , тобто співробітництво державної і суспільної систем.»³

Крім даних двох основних тенденцій у системі міжнародних відносин знаходять своє відображення певні регіональні особливості, специфіка організації взаємин між окремими державами, потужними економічними структурами і т.д. Всі ці особливості в тій чи іншій мірі накладають своє відображення на систему правових ресурсів глобального інформаційного простору і не завжди можуть у повній мірі співпадати із національними інтересами України. У зв'язку з цим при введенні до вітчизняних інформаційних баз міжнародних правових ресурсів, при здійсненні, виконанні (імплементатії) українською державою міжнародних правових норм , приведенні до відповідності з ними національної правової бази потрібно, по-перше , враховувати дані тенденції і , по-друге, активізувати власну участь у підготовці міжнародних правових актів, що стосуються інтересів нашої держави.

³ Там же.- С. 329.

Теоретичні основи формування міжнародної правової бази розвитку сучасних інформаційних процесів закладались на найвищих загальноцивілізаційних форумах, на саміті "великої вісімки" 2000 р. (Окінава), світового саміту, що проходив у Женеві (Швейцарія, грудень 2003 р.), саміту з проблем розбудови інформаційного суспільства та суспільства, що ґрунтується на знаннях (Туніс, 2005 р.). на ряді конференцій ЮНЕСКО та ін..

В основі інформаційної складової формування міжнародної правової сфери на сьогодні знаходиться окінавська Хартія Глобального інформаційного суспільства, в якій встановлюються основні принципи входження держав і країн у це суспільство. На ній було проголошено основні принципи розбудови міжнародних процесів при формуванні і розвитку інформаційного суспільства:

- поширення цифрових технологій з метою розвитку виробництва, створення й підтримки економічного зростання та збільшення зайнятості;

- подолання нерівності в сфері доступу до інформації та систем телекомунікацій;

- розвитку співробітництва у подоланні складних загальноцивілізаційних проблем, пов'язаних зі скороченням бідності, вдосконаленню охорони здоров'я, зростанням гостроти екологічних проблем, сприяння поширенню освіти, вдосконаленню міжнародних економічних відносин з допомогою розвитку інформаційних комунікацій, використання переваг швидкого зростання глобальної електронної торгівлі;

- розвиток інформаційних технологій для подальшого розвитку двосторонньої та багатосторонньої співпраці між державами в усіх сферах суспільного життя.

Конкретний мандат ООН в галузі розвитку комунікації має ЮНЕСКО.

Вводячи в інфосферу України систему правових документів, що стосуються розвитку інформаційного суспільства, слід враховувати прояви згаданої вище специфіки, того, що європейська модель цього суспільства відрізняється стратегією європейської інтеграції, поняттям "об'єднаної Європи", пошуками рівноваги між контролем держави і стихією ринку, динамічним поєднанням державних інтересів і прагнень приватного та корпоративного бізнесу. Характерними рисами європейської моделі виступають варіативність і політична спрямованість програм побудови інформаційного суспільства для різних країн, зумовлених новою європейською геополітикою, становленням інформаційної (інтелектуальної) економіки, різними можливостями постіндустріального розвитку. В межах європейської моделі вирізняють західноєвропейську, скандинавську, центральноєвропейську, східноєвропейську стратегії.

Загальною проблемою становлення інформаційного суспільства в Європі стала розробка законодавчої бази для європейського кіберпростору. Стандартизація європейських програмних і телекомунікаційних технологій сприяє розвитку їх конкурентоспроможності на новому ринку товарів і послуг - інформаційному. Головним чинником європейського ринку інформаційних послуг, зазначається у документах ЄС, стане вільна конкуренція, обмеження монополій, вихід країн європейської співдружності на світові ринки.

Зі зростанням значення інформаційних ресурсів в житті сучасного суспільства актуалізується в глобальному масштабі також і питання інформаційної безпеки. Цей вид безпеки спрямований на організацію захисту інформаційних ресурсів на всіх видах носіїв, засобів їх організації і використання, в тому числі програмного забезпечення, охорону інформаційних мереж від несанкціонованого впливу чи використання, об'єктів інтелектуальної власності й інших нематеріальних активів, включаючи майнові інтереси учасників підприємницької діяльності.

В умовах глобалізації посилюється значимість проблем, які пов'язані з інформаційною безпекою, а саме:

- виникнення та зростання кіберзлочинності та кібертероризму;
- виникнення нового виду зброї, інформаційної, бойових інформаційних ресурсів, спрямованих на враження інформаційних ресурсів потенційного противника та розробку методик ведення глобальних інформаційних війн;
- зростання загроз втрати національної культури або злиття її з іншими, втрати національної самоідентифікації за рахунок непомірного впливу культур інших країн світу та менталітету інших націй;
- стимулювання інформаційно-розвиненими державами „відпливу інтелекту” та капіталів;
- ускладнення вирішення питань збереження державної, комерційної, службової та персональної таємниці, внаслідок низького рівня розвитку вітчизняних інформаційних технологій, що обумовило побудову інформаційної інфраструктури України на базі імпортової техніки й технологій;
- розвиток телебіометрики й сенсорних мереж у взаємодії людей між собою та навколишнім середовищем.

Слід зауважити, що розроблювані міжнародною спільнотою правові акти, що стосуються інформаційної безпеки, протягом останніх десятиріч набули принципово нової якості. Вона пов'язана з тим, що поряд із традиційними об'єктами інформаційної безпеки - державою, нацією - в числі цих об'єктів все більшого значення набувають значення як орієнтири для організації безпеки нові соціальні структури суспільства, що все більше входить в процеси інформатизації, а також члени цього суспільства. Як зауважує *О. М. Кісілевич-Чорнойван*, «поняття інформаційної безпеки людини та суспільства, умови існування яких визначаються насамперед їхніми природними правами і обов'язками, стає

актуальним лише в контексті розвитку і впровадження ідей природного права, зокрема прав людини і громадянина.

З розвитком сучасних інформаційних технологій в структурі глобальних інформаційних ресурсів зростаючого місця набувають бойові інформаційні ресурси, що є основним компонентом інформаційних воєн та ресурси нейтралізації даного виду інформаційних впливів з боку атакованих суб'єктів даного інформаційного впливу. Дані ресурси орієнтовані насамперед на учасників конфлікту. Вони призначені з одного боку для інформаційних атак, орієнтованих на знищення, перекручування, розкрадання та затримку інформації, подолання систем захисту інформації противника, дезорганізації роботи технічних сегментів систем управління, нанесення іншого збитку, з іншого в глобальні інформаційні мережі вводиться інформація, спрямована на нейтралізацію інформаційних атак і забезпечення контратакуючи заходів. Оскільки в сьогоденному глобалізованому світі зростає значення міжнародної громадської думки з приводу конфліктних ситуацій, що в тій чи іншій мірі зачіпають інтереси багатьох або ж всіх інших суб'єктів між народних відносин, інформаційне протиборство між учасниками інформаційного конфлікту має вплив на міжнародну спільноту. Ресурси, задіяні в цих конфліктах, вводяться в глобальний інформаційний простір і є ресурсами, використання яких в інтересах національного розвитку є дуже сумнівним, має здійснюватись з особливими застереженнями або ж нейтралізуватись національними засобами інформаційної безпеки. Нейтралізації підлягає також інформація, пов'язана з кібертерористичними операціями міжнародних хакерських та інших зловмисних угруповань.

Таким чином, сучасна практика міжнародних інформаційних обмінів дає підставу до таких висновків :

1. Інформаційною основою глобалізації є загальноцивілізаційні інформаційні ресурси. Це ресурси інформації, на основі яких розвиваються

загально цивілізаційні процеси в економічній, політичній, в соціальній та інших сферах суспільного життя. Їх використання регламентується міжнародною правовою базою та інструментами, що знаходяться в розпорядженні сучасних міжнародних інститутів. Доступ до цих ресурсів мають всі держави і нації нашої цивілізації. Даний інформаційний ресурс складається із вкладу всіх націй і держав, постійно поповнюється ними. Рівень участі у вирішенні проблем міжнародного інформаційного обігу і формування відповідних загальноцивілізаційних ресурсів в умовах розвитку інформаційного суспільства визначає суттєвою мірою сучасну світову ієрархію держав і націй.

2. Значну частину глобального обігу інформації складають інформаційні ресурси ТНК, великих національних компаній, політичних, релігійних та інших об'єднань, націй і держав. Ці ресурси використовуються суб'єктами інформаційної діяльності у просуванні власних інтересів в глобальних масштабах, у здійсненні впливу на ті чи інші регіони світу. Такі впливи несуть в собі як позитивні, так і негативні складові, що мають бути враховані при організації використання даної інформації на національному, загальнодержавному рівні.

3. Оскільки інформаційні ресурси, що знаходяться в міжнародному обігу, акумулюють в собі загальносуспільний досвід, найновіші, техніко-технологічні здобутки та інші досягнення в усіх сферах суспільного життя, вони є корисними для комплектування національних інформаційних баз, можуть успішно використовуватись при належному рівні адаптації в інформаційному забезпеченні кожної конкретної нації і держави. В той же час на сьогодні стан інформаційного забезпечення вітчизняної науки та освіти далекий від ідеального: українські науковці, з одного боку, недостатньо забезпечені доступом до світової та вітчизняної інформації. Особливо це стосується найціннішої, актуальної частини ресурсів, що у зв'язку з ринковими умовами використання дедалі менше потрапляє у відкритий доступ, у той час як методики платного доступу в Україні

відпрацьовані ще недостатньо, і власні матеріальні можливості вітчизняних учених абсолютно не співзмірні з можливостями працівників наукової сфери Заходу.

Можна константувати також недостатнє насичення вітчизняних інформаційних комунікацій актуальною інформацією, що призводить у кінцевому підсумку до небажаних для України економічних, політичних і соціальних наслідків, а саме:

- до значного звуження наукового співробітництва з країнами світу; витіснення вітчизняних наукових установ із пріоритетних галузей у дослідження другорядної тематики і, як наслідок, поступової втрати науково-технічного потенціалу країни, що є прямою загрозою для національної безпеки;

- до відсутності рівних можливостей для реалізації наукового потенціалу вчених нашої країни в порівнянні з зарубіжними колегами, що ставить під сумнів участь України в розбудові спільного європейського науково-дослідного простору;

- до вимушеного від'їзду українських учених і фахівців на роботу за кордон, щоб отримати доступ до сучасних дослідницьких проектів та світових інформаційних ресурсів.

Створення ефективних національних механізмів відбору, адаптації, організації збереження і впровадження глобальних інформаційних ресурсів в практику суспільного життя України є життєво необхідним напрямом сучасної діяльності в інформаційній сфері для кожного із суб'єктів інформаційної діяльності. Ефективність даної роботи ,поряд із вдосконаленням вітчизняного інфотворення, розвитком технологій використання інформаційних ресурсів, є суттєвим показником сучасної життєздатності націй та держав.

4. Система вітчизняних інформаційних баз має поновлюватись як вітчизняними так і необхідними для вітчизняного розвитку зарубіжними

інформаційними ресурсами. Під час визначення тематичного складу зарубіжних електронних документів, слід виходити із стратегічних і середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні, що затверджені на законодавчому рівні. Ця система має комплектуватися також усіма електронними публікаціями про Україну, документами українською мовою та публікаціями українців і українських інституцій у інших державах. При цьому для забезпечення якості комплектування слід орієнтуватися на бібліометричні та вебметричні показники джерел інформації. З урахуванням світових тенденцій та реалій вітчизняного науково-інформаційного простору перспективним наукометричним напрямом розвитку вітчизняної електронної періодики вбачається конвергенція двох основних підходів: одержання індексів цитування авторів і періодичних видань на основі бібліометричної системи Google Академія та формування індексу використання публікацій шляхом статистичного аналізу log-файла сайта, де знаходиться зібрання наукової періодики.

5. Структуризація глобальних інформаційних ресурсів за місцями їх зберігання в процесі міжнародної бібліотечної інтеграції трансформується в комплектування інформації за напрямами інтересів користувачів, тобто – за напрямами суспільного розвитку. При комплектуванні вітчизняних інформаційних баз інформацією глобального інформаційного простору слід враховувати ці тенденції. Поряд із цим необхідно враховувати також і нині діючі засоби структуризації наявних в розпорядженні суспільства інформаційних ресурсів, до яких насамперед належить наявна система бібліотечних установ.

Зростання ролі міжнародних бібліотечних консорціумів значним чином пов'язане з активним розповсюдженням електронних ресурсів, зокрема електронних журналів. Кооперація бібліотек для спільного придбання та використання електронних ресурсів дає змогу зменшити витрати, оскільки консорціуми мають можливість отримати ресурси за оптимальною ціною та

ліцензійними угодами, а також оптимізувати питання хостингу (послуг з розміщення сторінки в Інтернеті, тобто виділення місця на вінчестері серверу, що має цілодобове підключення до мережі) та архівування. Крім того, саме в бібліотечних консорціумів, як демонструє, зокрема, і вітчизняна практика, більше шансів для залучення грантів на великі проекти в цілому. Консорціуми, серед іншого, встановлюють єдині стандарти в управлінні колекцією електронних ресурсів, спільно шукають шляхи розширення можливостей доставки наукової інформації користувачам бібліотек.

Привертає до себе увагу той факт, що українські бібліотеки в питаннях кооперації розвиваються досить повільно. Така організація діяльності бібліотечних установ пояснюється насамперед об'єктивними обставинами, оскільки вони не завжди мають необхідні можливості для створення корпоративних об'єднань: автоматизовані робочі місця, наявність комп'ютерної та копіювальної техніки, доступ до Інтернету, високий рівень кадрового забезпечення.

6. Розвиток інформаційних технологій, насамперед електронних, надає можливості практично повного проникнення зарубіжних інформаційних ресурсів в інформаційний простір України. У зв'язку з цим якісно нових форм набувають негативні, шкідливі та ворожі впливи зарубіжних інформаційних ресурсів на вітчизняні інформаційні бази, соціальні інформаційні комунікації та, власне, свідомість користувачів. У зв'язку з цим набуває особливої актуальності проблема вдосконалення форм організації інформаційної безпеки, захисту суверенних інформаційних ресурсів, організації спеціального інформотворення в інтересах інформаційної безпеки.

В якості одного із дієвих механізмів для протидії сучасним інформаційним загрозам може бути використано потенціал наявної в Україні традиційної бібліотечної системи. При її комп'ютеризації, налагодженні координації,

міжбібліотечної кооперації може бути забезпечено якісний відбір ресурсу з глобального інформаційного простору, необхідного для розвитку сучасної України, якісне наповнення вітчизняних інформаційних комунікацій і, таким чином, забезпечення ефективного доступу до інформації всім категоріям користувачів.

7. Відкритість українського суспільства створила умови, за яких на внутрішньому інформаційному ринку разом з українськими виробниками інформаційної продукції (газет, журналів, книг, технічної літератури та документації, рекламної продукції, комп'ютерних видань, сайтів, баз, пошукових систем, програмного забезпечення, радіо і телепрограм, аудіо- та відеокасет, компакт-дисків, інформації на інших носіях, засобів тиражування інформації, зберігання й розповсюдження) успішно конкурують зарубіжні інформаційні працівники.

Водночас сьгоднішнє українське суспільство не виконує дуже важливої умови входження в інформаційну епоху. Воно користується, як правило, пропонованою йому зовні інформацією (не стільки потрібною, скільки пропонованою!) і генерує дуже мало власної інформації про свої ринки, про свої можливості в глобальній інформаційній простір. Воно ще не стало діючим гравцем на глобальних інформаційних ринках.

Варто зауважити при цьому, що в сучасних умовах у цьому процесі дуже важливий фактор часу. Сьогодні ринкові відносини у сфері інформації вже динамічно розвиваються. Конкурентні механізми постійно стимулюють удосконалення діяльності всіх суб'єктів виробничого процесу, удосконалення продукції і системи послуг, реклами своїх можливостей, просування свого продукту в нові сегменти глобального інформаційного простору, поглиблюють проникнення у все нові й нові сфери життя різних країн і народів, готуючи умови для економічної і всіх інших видів експансії.

Водночас загальноновизнана точка зору про те, що відповідне інформаційне забезпечення має сьогодні не лише супроводжувати, підтримувати всяку економічну і взагалі суспільну діяльність, а й випереджати її на вибраних напрямках, готувати відповідний ґрунт для реалізації задуманих проєктів, знайшла своє підтвердження на прикладах невдалої діяльності з просування українських товарів на ринки не лише високорозвинутих країн Заходу, але й на азійських, латиноамериканських, африканських ринках. Маються на увазі і ринки озброєнь, і машинобудування, і сільськогосподарської продукції, і інші, на яких Україна об'єктивно може виступати з високоякісною, конкурентоспроможною продукцією. На жаль, протягом усього часу ринкових перетворень в Україні саме незадовільна інформаційно-аналітична діяльність дуже часто стає причиною слабкого, нерішучого входження наших товарів і послуг на зовнішніх ринках, особливо на тих з них, що є новими для нас.

8. На сучасному етапі суспільних перетворень у використанні наявної у суспільстві інформації для прийняття ефективних рішень і їх реалізації закладається весь комплекс умов дальшого розвитку суспільства, значною мірою задаються темп і характер його еволюції. Цим і буде визначатись місце України в загальноцивілізаційній ієрархії. Якість інформаційного супроводу здійснюваних перетворень насамперед залежатиме: по-перше, від наявних запасів потрібної інформації, тобто від місткості інформаційних баз, на яких ґрунтується розвиток суспільства; по-друге, від здатності і можливості творити власну і кваліфіковано адаптувати необхідну інформацію із глобального інформаційного простору, тобто від рівня розвитку інформативного середовища; по-третє, від наявних можливостей та механізмів управління інформацією – від кожної із цих трьох основних складових, що в сукупності являють собою соціальний інформаційний ресурс суспільства. Якість цього ресурсу визначається як самостійним значенням кожної

із його складових, так і факторами їх взаємовпливу, що можуть значно збільшувати або ж зменшувати опосередковану його дієвість.

9. Соціальні мережі поступово стають таким же звичним інструментом мобілізації і чинником в організації масових протестних рухів, як короткі текстові повідомлення і традиційні ЗМІ. Можна припустити, що пік інформаційної актуалізації соціальних медіа в цьому значенні близький до максимуму і в найближчі роки їх ролі, надаватиметься значно менше уваги, ніж в 2009-2013 рр. Цьому буде сприяти низька інституційна цінність соціальних медіа в країнах, які після низки «революцій» продовжують знаходитись в ситуації політичної нестабільності. Дискурс, що показав себе в організації протестного руху, виявився зовсім неефективним після кризових піків. Крім того, відкритий і поширений суспільний дискурс, представлений в соціальних мережах, дозволяє представникам влади відстежувати і аналізувати потенційно кризові явища і запобігати їм.

10. Проаналізовані приклади реакції влади (в країнах «арабської весни» і Китаю) на активність в соціальних медіа під час політичних катаклізмів доводять, що найефективнішим методом контролю над ситуацією є пропозиція альтернативної інформаційної повістки дня, яка може частково замінити опозиційний дискурс в Інтернеті. При цьому особливу роль грає правильно вибрана цільова аудиторія для відповідної інформаційної політики. Наприклад, масове залучення не політизованих користувачів далеко не завжди приносить очікуваний результат. Регулярний моніторинг і аналіз трендів дискусій, виявлення потенційних конфліктів, також важко переоцінити в контексті запобігання кризовим явищам.

В той же час, існування комплексної мережевої цензури без формування альтернативних медійних каналів, може негативно вплинути на спроби контролю за ситуацією. Ядро політичних активістів в таких випадках виявляється більш

відмобілізованим до моменту загострення політичної ситуації і готовим до реалізації нестандартних рішень. Зворотною стороною даної ситуації є силовий сценарій, при якому правоохоронні органи держави одержують полегшений доступ до особистих даних мережевих активістів, підозрюваних в порушенні закону і закликах до масового безладдя.

11. Державний нагляд і регулювання за мережею Інтернет ґрунтується на основі низки Законів України і здійснюється різними уповноваженими органами: Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, Національною експертною комісією України з питань захисту суспільної моралі, Департаментом спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України, Управлінням боротьби з кіберзлочинністю МВС України і т.д. Проте, як законодавча неврегульованість нових явищ в сфері інформаційних обмінів, так і проблеми з координацією діяльності наглядових органів, залишають доволі широкий простір для розповсюдження в мережі Інтернет - інформації, що становить загрозу національній безпеці та фізичному, інтелектуальному, моральному та психологічному стану суспільства, внаслідок чого відсутній його належний захист від шкідливої дії зазначеної інформаційної продукції. Слід відзначити, що лєвова частка найбільш популярних в українському сегменті Мережі соціальних ресурсів є власністю іноземних Інтернет-компаній, які у своїй діяльності на території України користуються власними правилами і законодавством тих країн, де містяться їхні головні офіси. Примусити їх до виконання вимог українського законодавства проблематично з ряду причин.

По-перше, вони є інструментами інформаційного впливу таких країн як, наприклад, США (Google, Facebook, Twitter, YouTube та ін., та Російської Федерації (ВКонтакте, Однокласники, Індекс та ін.) і не мають особливого бажання обмежувати власну інформаційну і комерційну експансію. Причому

зацікавленість до виконання українського законодавства вони проявлять тільки тоді, коли у них почне реально страждати їхній комерційний інтерес від реально діючої правової практики.

По-друге, існує різниця в правовому визначенні соціально шкідливого контенту і, відповідно, регулюванні мережі Інтернет між Україною і іншими державами, коли, наприклад, у нас зберігання і розповсюдження порнографії є злочином, а у США – ні, якщо це не порушує авторське право.

По-третє, у соціальних мережах існують певні об'єктивні труднощі для фільтрації контенту. Наприклад, екстремістським опубліковане користувачем повідомлення може визнати тільки суд, проте від слідкувати масив таких повідомлень і довести справу до судового рішення технічно непросто і вимагає чимало часового ресурсу. Тому доцільним було б законодавчо закріпити позасудовий порядок розгляду, наприклад, закликів до насильства. Для цього законом потрібно зобов'язати соціальні Інтернет-сервіси йти на взаємодію з правоохоронними органами і застосовувати заходи реагування щодо порушників.

12. Постійна активна присутність учасників інформаційного спілкування в соціальних мережах в свою чергу обумовлює зростаючу актуальність створення єдиної експертно-наглядової державної структури, що мала б виконувати функцію гарантування правових норм у діяльності і розвитку українського сегменту Інтернету, ефективного його розвитку в інтересах національного інформаційного простору.